

PEDAGOGIK MAHORAT

1
2025

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

1-son (2025-yil, yanvar)

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2024

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

2025, № 1

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrda qarori bilan **pedagogika** va **psixologiya** fanlari bo‘yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo‘lgan zaruriy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 12 marta chiqadi.

Jurnal O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko‘chasi, 11-uy.

Elektron manzil: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

TAHRIR HAY’ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich – pedagogika fanlari doktori, professor

Mas’ul kotib: Sayfullayeva Nigora Zakiraliyevna – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Navro‘z-zoda Baxtiyor Nigmatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Rasulov To‘lqin Husenovich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor

Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G‘arbiy Universitet, Bolgariya)

Andriyenko Yelena Vasilyevna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va texnologiya ta’limi instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Romm Tatyana Aleksandrovna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta’lim instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Chudakova Vera Petrovna, psixologiya fanlari nomzodi (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Ukraina)

Hamroyev Alijon Ro‘ziqulovich – pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor

Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)

Tadjixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

O‘rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Chariyev Irgash To‘rayevich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qiyamov Nishon Sodiqovich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ro‘ziyeva Dilnoza Isomjonovna, pedagogika fanlari doktori, professor

Qurbonova Gulnoz Negmatovna, pedagogika fanlari doktori (DSc)

To‘xsanov Qahramon Rahimboyevich, filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Nazarov Akmal Mardonovich, psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Dilova Nargiza Gaybullayevna, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Jumayev Rustam G‘aniyevich, siyosiy fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nurulloev Firuz No‘monjonovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Navruz-Zoda Layli Baxtiyorovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Fayziyeva Umida Asadovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Xalikova Umida Mirovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО

Научно-теоретический и методический журнал

№ 1, 2025

Решением Высшей аттестационной комиссии при Кабинете Министров Республики Узбекистан от 29 декабря 2016 года журнал включён в перечень изданий, рекомендованных для публикации научных результатов статей по направлениям «Педагогика» и «Психология».

Журнал основан в 2001 году.

Журнал выходит 12 раз в год.

Журнал зарегистрирован Бухарским управлением агентства по печати и массовой коммуникации Узбекистана.

Свидетельство о регистрации средства массовой информации № 05-072 от 22 февраля 2016 г.

Учредитель: Бухарский государственный университет

Адрес редакции: 200117, Узбекистан, г. Бухара, ул. Мухаммад Икбол, 11.

E-mail: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Главный редактор: Адизов Бахтиёр Рахманович – доктор педагогических наук, профессор

Ответственный редактор: Сайфуллаева Нигора Закиралиевна – доктор философии педагогических наук (PhD)

Хамидов Обиджон Хафизович, доктор экономических наук, профессор

Бегимкулов Узакбай Шаимкулович, доктор педагогических наук, профессор

Навруз-заде Бахтиёр Нигматович, доктор экономических наук, профессор

Ибрагимов Холбой Ибрагимович, доктор педагогических наук, профессор

Расулов Тулкин Хусенович, доктор физико-математических наук, профессор

Янакиева Елка Кирилова, доктор педагогических наук, профессор (Болгария)

Андрюченко Елена Васильевна (Институт физико-математического, информационного и технологического образования НГПУ, Новосибирск, Россия)

Ромм Татьяна Александровна (Институт истории, гуманитарного, социального образования ФГБОУ ВО НГПУ, Новосибирск, Россия)

Чудакова Вера Петровна, кандидат психологических наук (Национальная академия педагогических наук Украины, Украина)

Хамроев Алижон Рузикулович, доктор педагогических наук (DSc), профессор

Каххаров Сиддик Каххарович, доктор педагогических наук, профессор

Махмудова Муяссар, доктор педагогических наук, профессор

Козлов Владимир Васильевич, доктор психологических наук, профессор (Ярославль, Россия)

Таджиходжаев Закирходжа Абдусаттарович, доктор технических наук, профессор

Аманов Мухтор Рахматович, доктор технических наук, профессор

Ураева Дармоний Саиджановна, доктор филологических наук, профессор

Дурдиев Дурдимурод Каландарович, доктор физико-математических наук, профессор

Махмудов Насыр Махмудович, доктор экономических наук, профессор

Олимов Ширинбой Шарофович, доктор педагогических наук, профессор

Чариев Иргаш Тураевич, доктор педагогических наук, профессор

Киямов Нишон Содикович, доктор педагогических наук, профессор

Шомирзаев Махматмурод Хурамович, доктор педагогических наук, профессор

Рузиева Дилноза Исомжоновна, доктор педагогических наук, профессор

Курбонова Гулноз Негматовна, доктор педагогических наук (DSc), профессор

Тухсанов Кахрамон Рахимбоевич, доктор филологических наук (DSc), профессор

Назаров Акмал Мардонович, доктор психологических наук (DSc), профессор

Дилова Наргиза Гайбуллаевна, доктор педагогических наук (DSc), профессор

Жумаев Рустам Ганиевич, доктор философии политических наук (PhD), доцент

Нуруллоев Фируз Нумонжонович, доктор философии педагогических наук (PhD)

Навруз-заде Лайли Бахтиёровна, доктор философии экономических наук (PhD), доцент

Файзиева Умида Асадовна, доктор философии педагогических наук (PhD), доцент

Халикова Умида Мировна, доктор философии педагогических наук (PhD), доцент

PEDAGOGICAL SKILLS

The scientific-theoretical and methodical journal

№ 1, 2025

By the decision of the Higher Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan dated December 29, 2016, the journal was included in the list of publications recommended for publishing scientific results of articles in the areas of «**Pedagogy**» and «**Psychology**».

The journal was founded in 2001.

The journal is published 12 times a year.

The journal is registered by the Bukhara Department of the Agency for Press and Mass Communication of Uzbekistan.

The certificate of registration of mass media № 05-072 of 22 February 2016

Founder: Bukhara State University

Publish house: 200117, Uzbekistan, Bukhara, Muhammad Ikbol Str., 11.

E-mail: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

EDITORIAL BOARD:

Chief Editor: Pedagogical Sciences of Pedagogy, Prof. Bakhtiyor R. Adizov.

Editor: Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Nigora Z. Sayfullaeva

Doctor of Economics Sciences Prof. Obidjon X. Xamidov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Uzokboy Sh. Begimkulov

Doctor of Economics Sciences, Prof. Bakhtiyor N. Navruz-zade

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Holboy I.Ibragimov

Doctor of Physical and Mathematical Sciences (DSc), Prof. Tulkin Kh. Rasulov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Yelka K. Yanakieva (Bulgaria)

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Andrienko Yelena Vasilyevna (Russia)

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Romm Tatyana Aleksandrovna (Russia)

Candidate of Psychology, Vera P. Chudakova (Kiev, Ukraina)

Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Prof. Alijon R. Hamroev

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Siddik K. Kahhorov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. M. Mahmudova

Doctor of Psychology, Prof. Vladimir V. Kozlov (Yaroslavl, Russia)

Doctor of Technical sciences, Prof. Zakirkhodja A. Tadjikhodjaev

Doctor of Technical sciences, Prof. Mukhtor R. Amanov

Doctor of Philology, Prof. Darmon S. Uraeva

Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Prof. Durdimurod K. Durdiev

Doctor of Economics, Prof. Nasir N. Mahmudov

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Shirinboy Sh. Olimov

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Irgash T. Chariev

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Nishon S. Kiyamov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Maxmatmurod X. Shomirzaev

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Dilnoza I. Ruzieva

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Gulnoz N. Qurbonova

Doctor of Philology, Prof. Qahramon R. Tuxsanov

Doctor of Psychology, Prof. Akmal M. Nazarov

Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Prof. Nargiza G. Dilova

PhD in Political Sciences, Doc. Rustam G. Jumaev

PhD in Pedagogical Sciences, Firuz N. Nurulloev

PhD in Economics Sciences, Doc. Layli B. Navruz-zade

PhD in Pedagogical Sciences, Doc. Umida A. Fayzieva

PhD in Pedagogical Sciences, Doc. Umida M. Khalikova

MUNDARIJA

№	Familiya I.Sh.	Mavzu	Bet
ANIQ VA TABIIY FANLARNI O‘QITISH			
1.	ASATOVA Barfiya Faxridinovna	Maktab ichki olimpiadalarini matematika fani misolida tashkil etish metodikasi	8
2.	MUHAMMADOVA Dilafruz Axmatovna	Molekulyar fizika fanini o‘qitishda kreativ kompetentlikni rivojlantirishda raqamli ta’lim vositalardan foydalanish	12
3.	MURODOVA Sitorabonu Bahodir qizi, RAHMONOVA Ruxshona Ravshan qizi	Organik kimyo fanini o‘qitishda interfaol metodlardan foydalanish	16
4.	MUSTAFOYEV O‘tkirjon Rustamovich, ISMATOVA Setora Kamoliddin qizi	Elektrostatika elementlarini sun’iy intellekt orqali o‘qitish	20
5.	NARZILLAYEVA Zarnigor Mukhiddinovna	Tabiiy astronomik kuzatishlarni tashkil qilish, fizik - astronomik ta’limni takomillashtirish uslubiyoti	25
6.	NAZAROVA Yulduz Atamuratovna	10-sinf o‘quvchilariga “bir atomli spirtlar.gomologik qatori. nomenklaturasi.izomeriyasi” mavzusini o‘qitishda zamonaviy kreativ pedogogik texnologiyalardan foydalanish	29
7.	TEMIROV Farrux Faxridinovich	O‘rta ta’lim maktablarida variativ o‘quv reja asosida kimyo fanini o‘qitish metodikasini takomillashtirish	33
8.	MIRZAYEVA Lobar Elmurotovna	Geografiya fanini o‘qitishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning didaktik tamoyillari va vositalari	37
9.	NURUTDINOVA Feruza Muidinovna	Tibbiyot oliy ta’lim muassasalarida biokimyo fanini kasbiy kompetensiyaga asoslanib o‘qitish metodikasi	42
10.	RASHIDOV Anvarjon Sharipovich, OCHILOVA Azizabonu Yorqin qizi	Akademik litseylarda ko‘rsatkichli tenglamalarni yangi pedagogik texnologiyalar asosida o‘qitish	48
11.	ODILOVA Madina Yoqubovna	Bioinformatikaning fan sifatida shakllanishi va oliy ta’limda o‘qitilishi	54
12.	HASANOVA Jasmina Jamol qizi	Zamonaviy dasturlash tiliga ehtiyoj	58
JISMONIY MADANIYAT VA SPORT			
13.	ABDULLAEV Shuhrat Djumaturdievich	Sambochilarda jismoniy sifatlarning uyg‘unligini rivojlanishi	62
14.	ЎКТАМОВ Дилёрбек Тожибоевич	Илғор педагогик методикаларни қўллаш асосида узок масофага югурувчиларни махсус жисмоний тайёргарлигини ривожлантириш	69
15.	SAFOYEV Hasan Aminovich	Harakatli o‘yinlarni tashkil etish va o‘tkazish metodikasi	73
16.	XUDAYBERDIYEVA Nodira Abduyakubovna,	O‘zbekistonda ayollar o‘rtasida ommaviy sport ishlarini tizimli rivojlantirish	77
17.	XASANOV Abbas To‘ychiyevich	Talaba yoshlarda tashkil etiladigan kurash mashg‘ulotlarining samaradorligini oshirish uchun nostandart vositalardan foydalanish metodikasi	81
18.	XASANOV Ilyos To‘ychiyevich	Oliy ta’lim muassasalaridagi kurash sport mashg‘ulotlarining tashkiliy asoslari va uning ta’lim tizimida tutgan o‘rni	85

19.	QORABOYEV Fazliddin Faxriddinovich	Og‘ir atletikachilarning jismoniy tayyorgarligini oshirishda umumiy va maxsus tayyorgarlik vositalaridan foydalanish metodikasini takomillashtirish	91
20.	AMONOV Asqar Namozboyevich	Yosh tennischilarda zarbalar aniqligini barqarorlashtirishda anaerob yuklamalar ta’sirida yuzaga keladigan yurakni qisqarish va nafas olish chastotasining o’rni	96
SAN’AT			
21.	DAULETBAEV Talg‘at Qilishbaevich	Qoraqalpoq dostonchilik tarixi orqali o‘quvchi-talabalar bilimni shakllantirish	100
22.	DAVRONOV Dilshodjon Doniyor o‘g‘li,	Buyuk ipak yo‘lining san‘at turlari almashinuvi hamda ularning turlanish jarayonining nazariy asoslari	104
23.	RUZIYEV Davron Yuldashevich	Akademik cholg‘u ansambli ta’limi jarayonida sozandaning ijro etish mahorati	111
24.	АЗИМОВ Санжар Самадович	Некоторые аспекты проблемы развития зрительной памяти у будущих художников – педагогов	115
25.	XODJIYEVA Dilfuza Rustamovna	Fortepiano darslarida o‘quvchilarni musiqiy-badiiy didini shakllantirishning nazariy asoslari	119
26.	RUZIYEV Davron Yuldashevich, RAMAZONOVA O‘g‘iloy Xolmurodovna	Musiqa asari ustida ishlash bosqichlari	124
IQTISODIY TA’LIM VA TARBIYA			
27.	KALANDAROVA Maxliyo Aslonovna	Matematika o‘qitish jarayonida integrativ yondahuv asosida 5-9-sinf o‘quvchilarining moliyaviy savodxonligini shakllantirish	130
INKLYUZEV TA’LIM			
28.	USMONOVA Dilnoza Toshmamatovna	Bo‘lajak o‘qituvchilarda inklyuziv kompetentlikni shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari	135
29.	VALIXANOVA Nigora Abdukaxxorovna	Inklyuziv ta’lim imkoniyatlari	139
TA’LIM MENEJMENTI			
30.	АХМЕТОВА Клара Ирисматовна	Методы сбора и обработки данных мониторинга эффективности повышения квалификации педагогов системы профессионального образования	147
ILG‘OR PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR			
31.	TO‘RAYEV Jahongir Sharipovich	Astronomiyadan virtual laboratoriya mashg‘ulotlarini o‘tkazish jarayonini takomillashtirish va amaliyotda qo‘llash metodikasi	151
RAQAMLASHTIRILGAN TA’LIM			
32.	MA’RUFOV Muxammad Shuhratovich	Maktab ta’limida “sun’iy intellekt” fanini o‘qitishning ahamiyati	157
33.	KAMALOVA Nilufar Ilxomovna	Python dasturlash tilida yopiq test natijasi asosida sertifikat beruvchi dastur tuzish	162
34.	FAYZIYEVA Xolida Asadovna	Mexanika fanini o'qitishda web platformalardan foydalanish	168
35.	IKRAMOVA Aziza Aminovna	Exploring the implications of ai in higher education for language instruction by 2030 and identifying potential	173

AKADEMIK CHOLG’U ANSAMBLI TA’LIMI JARAYONIDA SOZANDANING IJRO
ETISH MAHORATI

Ruziyev Davron Yuldashevich,
Buxoro davlat universiteti professori, p.f.n.
ruziyevdavron38@gmail.com

Maqolada akademik cholg’u ansambli ta’limi jarayonida sozandaning ijro etish mahoratini o’stirish usullari, jamoaning texnik jihatdan malakali ishlashi, zarblar, ritm, dinamika ustida ishlash, ijroviy ko’nikmalarni shakllantirish, ansambl ijrosining sinxronligiga erishish haqida so’z yuritilgan.

Kalit so’zlar: akademik cholg’u ansambli, sozanda, tovush chiqarish texnikasi, ritm, tovush dinamikasi, zarblar ustida ishlash, cholg’ular partiyasi.

ИСПОЛНИТЕЛЬСКОЕ МАСТЕРСТВО МУЗЫКАНТА В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ В
АКАДЕМИЧЕСКОМ МУЗЫКАЛЬНОМ АНСАМБЛЕ

В статье говорится о методах развития исполнительского мастерства музыканта, технически грамотной работы коллектива, работы над штрихами, ритмом, динамикой, формирования исполнительских навыков, достижения синхронности ансамблевого исполнения в процессе обучения академического музыкального ансамбля.

Ключевые слова: академический инструментальный ансамбль, музыкант, техника звукоизвлечения, ритм, динамика звука, работа над штрихами, инструментальная партия.

PERFORMING SKILLS OF A MUSICIAN IN THE PROCESS OF TRAINING IN AN
ACADEMIC MUSICAL ENSEMBLE

The article talks about methods for developing the performing skills of a musician, technically competent work of the group, working on strokes, rhythm, dynamics, developing performing skills, achieving synchronicity in ensemble performance in the process of training an academic musical ensemble.

Keywords: academic instrumental ensemble, musician, sound production technique, rhythm, sound dynamics, work on strokes, instrumental part.

Kirish. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-fevraldagi PQ-112-son “Madaniyat va san’at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo’shimcha chora-tadbirlar to’g’risida”gi Qarorida [1] “2022/2023 o’quv yilidan boshlab ta’lim muassasalarida o’quvchi va talabalarning musiqiy bilim va ko’nikmalarini oshirish, ularning qalbida milliy madaniyatga bo’lgan muhabbatni shakllantirish, yosh iste’dodlarni aniqlash va qo’llab-quvvatlash”ga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirilishi belgilangan. Jumlada, mazkur qarorning 4-ilovasida Milliy musiqa cholg’ularini ommalashtirish, 3v-ilovasida esa “So’g’diyona” O’zbek davlat xalq cholg’ulari kamer orkestri, Davlat akademik xalq cholg’ulari orkestri, “O’zbekiston”, “Navbahor”, “Lazgi”, “Navro’z” ashula va raqs ansamblarining konsert-tomosha tadbirlarini o’tkazish rejasi belgilangan. Shuningdek, ma’naviy-madaniy va konsert-tomosha tadbirlarining badiiy saviyasi va mazmundorligini oshirish, ko’rik-tanlovlarni o’tkazish qayd qilib o’tilgan.

O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017- yil 7- fevraldagi PF-4947-son “O’zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo’yicha Harakatlar strategiyasi to’g’risida”gi Farmoni, 2017-yil 20-apreldagi PQ-2909-son «Oliy ta’lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to’g’risida»gi [2], 2017-yil 17- noyabrdagi PQ-3391-son “O’zbek milliy maqom san’atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi [4], O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019- yil 21- noyabrdagi 940-son “Maqom san’atiga ixtisoslashtirilgan maktab-internatlarni tashkil etish to’g’risida”gi, Qarorlarida, shuningdek, sohaga oid boshqa normativ-huquqiy hujjatlarda ham musiqa san’atini yanada rivojlantirish qayd qilib o’tilgan.

Shu o’rinda Oliy o’quv yurtlari musiqa ta’limi yo’nalishlarida o’zbek xalq cholg’u asboblari ansambllarida faoliyat yuritadigan yuqori malakali kadrlarni tayorlash dolzarb masalalardan biri sifatida qaralishi ham nazarda tutilgan, albatta.

Asosiy qism. Akademik cholg’u ansambl ijrochiligining yakkaxon ijrodan farqi shundaki, talqinning umumiy rejasi ham, barcha tafsilotlari ham bir kishi tomonidan emas, balki bir nechta ijrochilarning fikrlashi va ijodiy tasavvurining mevasi bo’lib, ularning birgalikdagi sa’y-harakatlari bilan amalga oshiriladi.

Akademik musiqiy ansamblda muloqot - uning barcha ishtirokchilari tomonidan alohida partiyalarning ko'p qirrali aloqalarini aniq va muvofiqlashtirilgan holda tushunishi va ularning ijrosini umumiy maqsadga erishishga bo'ysundirish qobiliyati sharti bilan mumkin.

Akademik cholg'u ansambli musiqa ijro etishning eng yaxshi variantlaridandir. Chunki u yakkaxon(solo) partiyasi, hamrohlik(jo'rnavezlik)ni o'z ichiga oladi.

Ma'lumki, musiqiy ta'lim faoliyatningi faol vositalaridan biri, bu xalq cholg'ulari hisoblanadi. Xalq cholg'u asboblariidan foydalangan holda musiqa mashg'ulotlari odatda yuqori ijodiy, hissiy va bilimlarni o'zlashtirish darajada o'tkaziladi. Xalq cholg'u asboblariida chalish sozanda shaxsiyatini yanada kengroq ochish, uning ishida o'zini namoyon qilishning samarali vositasi bo'lib xizmat qiladi, shu bilan birga, xalqning ma'naviy qadriyatlari va bunyodkorlik salohiyatining tashuvchisi bo'lgan xalq cholg'ulari o'z xalqi madaniyatini e'zozlash, ta'lim-tarbiya muammolarini hal etishda yordam beradi.

Akademik xalq cholg'ulari ansambllari — milliy cholg'u asboblariidan asl yoki rekonstruksiya qilingan shakldagi ansambldir. Ular tarkibi jihatidan bir xil (ruboblar, dutorlar, g'ijjaklar, changlar) va aralash (rubob-dutor, rubob-dutor-chang yoki to'liq orkestr) cholg'ulardan iborat bo'ladi. Xalq cholg'ulari ansamblini tashkil etish tamoyili ma'lum bir xalqning musiqa madaniyatining xususiyatlariga bog'liq.

Akademik o'zbek xalq cholg'u asboblari ansambliida musiqa matnini taqdim etishning gomofonik (ko'p ovoqli) - garmonik usuliga asoslangan bo'lib, unda ovozlardan biri - ohang ustun rol o'ynaydi, qolganlari - bo'ysunuvchi (garmonik hamrohlik, jo'rnavezlik) bo'ladi.

O'zbek xalq cholg'ulari ansambllari (shuningdek orkestr), birinchi navbatda, turli temblarning o'zaro ta'siri tizimidir. Zamonaviy akademik o'zbek xalq cholg'u asboblari ansambli tarkibiga barcha oilalarning cholg'u asboblari, ayrim hollarda boshqa xalq cholg'u asboblariining ba'zi turlari kiradi.

Cholg'uchilar ansamblining tuzilishi, birinchi navbatda, o'zbek xalq cholg'ulariining asosiy qismini tashkil etuvchi ruboblar, g'ijjaklar, changlar, dutorlar o'rtasidagi munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlari bilan oldindan belgilanadi. Bu cholg'ularda ijro etishning turli usullari - tremolo, stakkato, pitsikato, arpedjio, to'liqlatish va boshqalar tovush chiqarishning umumiy tamoyiliga asoslanadi. Masalan, qisqa cho'zimli tovushlar zarb (chertish)da, uzun cho'zimli tovushlar tremolo usuli bilan ijro etiladi.

Akademik ansambl (shuningdek orkestr) ijrochiligi asoslarini bilmasdan turib, akademik ansambl (shuningdek orkestr)da badiiy muammolarni hal qilish mumkin emas yoki ishlash uchun o'ta murakkablikni hosil qiladi. Ansambl (hamda orkestr) ishining dastlabki davrida bunga katta ahamiyat berish kerak.

Akademik ansamblni ijro etish texnikasida, birinchi navbatda, har bir ishtirokchining cholg'u asbobiga egalik qilish (chalish) muammolarini tushunmaslik kerak (garchi bu masalalarni hal qilish kerak bo'lsa ham), balki birgalikda musiqa obrazlarini yaratish muammolari: ijro birligi, ta'rifi. temp-ritm, har bir partiya vazifasining umumiy partiya vazifalariga muvofiq kelishini turshunish kerak. Ansamblning har bir a'zosi nafaqat o'z ijrosini, balki umumiy tovushni tinglash qobiliyatini rivojlantirishi va umumiy tovushda o'z qismining rolini aniqlashi kerak. Ijro etilayotgan asar mazmunini yaxlit tushunish, uning ishtirokchilari tomonidan yagona talqin qilish ansambl ijrochiligiining asosiy xususiyatlaridan biridir. Jamoaning har bir a'zosining ijro rejasini tuzishda ijodiy faolligini rivojlantirish eng muhim vazifadir.

Cholg'u ansambli mashg'ulotlarida o'zaro xushmuomalalik va moslashuvchanlikni namoyon etish muhim. Chunki ansambl jamoaviy ijro shakli. Unga shu nuqta nazarda qaraganda sozandalarning o'zaro xushmuomalaligi, moslashuvchanlik, bir-birining ijrosini qo'llab-quvatlab borishi, ijroviy vazifalarni yakdillik bilan bajarishga maqsadli yondashishi zarur, albatta. Aks holda, ijodiy tashabbus yo'qolib, mashg'ulotlar "mashq"ga aylanib ketishi mumkin, ijro esa rasmiy, jonsiz, yuzsiz bo'lib qoladi. Bunday holat amalda ko'pincha an'anaviy ansambl jamoasida kuzatiladi va unda yoshi kattaroq, tajribali va obro'li musiqachi jamoada yetakchiga aylanadi (rasmiy va norasmiy rahbar), boshqa hollarda "yetakchi" vazifalar barcha ishtirokchilar o'rtasida taqsimlanadi. Bunday ansamblda shuni esda tutish kerakki, tashabbuskor ijrochi kim bo'lishidan qat'i nazar, qolganlarning hammasi unga tengdir. Faqat shu shartda jamoaning ham, yosh ijrochining shaxsiyatini ham ijodiy rivojlantirish mumkin. Bunday o'xshashliklar akademik ansambl faoliyatida ham uchray turadi. Shularni yodda tutgan holda aytish o'rinliki, akademik ansambl bilan ishlashda nafaqat har bir sozandaning individual qobiliyatini rivojlantirish, balki cholg'ularning o'zaro ansambl ijrosini ta'minlay olishi va cholg'uchilarning ijro mahoratining ijobiy tomonlarga o'zgartirib borishi muhim vazifa sifatida qaralishi kerak.

Ansambl sozandasining asosiy texnikasi janrning nomi bilan oldindan belgilanadi va birgalikda chalish qobiliyati zamirida yotadi. Ansambl jamoasining texnik jihatdan malakali ishlashi, birinchi navbatda, ular tarkibida faoliyat yurutuvchi ijrochilarning bir nechta ko'nikmalarini shakllantirishni nazarda tutadi. Jumladan:

- tovush chiqarish texnikasining birligi;
- zarblarning izchilligi;

- temp-ritm birligi;
- dinamikaning birligi;
- barcha cholg’u guruhlarining ovoz kuchi muvozanati;
- barcha cholg’ular tovushining sinxronik tarzda bo’lishi.

Ansamblda chalishda ijrochilarning o’zaro hamkorlikda, birgalikda cholg’u asboblari tovush chiqarish texnikasining o’ziga xosligi muhim ahamiyatga ega. Ansamblda ijro etishning dastlabki chora-tadbirlaridan boshlab, ishtirokchilardan tovush chiqarish usullarida to’liq kelishuv bo’lishini talab qiladi. Shtrixlar ustida puxta ishlash natijasida musiqiy ijro sayqallanadi, uning ifodalanishining eng muvaffaqiyatli shakli topiladi.

Akademik ansamblning zaruriy sharti - barcha cholg’ularning nota matnini sinchkovlik bilan tahrirlashi, umumiy ijro zarblarini o’rnatishdir. "Shtrix(zarb)" atamasi ma’lum bir tovush xarakteriga erishish uchun turli xil ijro texnikalarining an’anaviy belgisidir. Musiqiy matndagi liga, nuqta, chiziqcha(tire), urg’u va boshqa ifodalarga tegishli zarblar og’zaki ko’rsatkichlar yordamida ko’rsatiladi. Musiqiy iboraning bir vaqtda yoki ketma-ket talaffuzi ansambl ijrochisi (sozandasi)dan tovushga o’xshash natija berishni talab qiladi. Bir yoki boshqa zarbni tanlash musiqiy tarkibga bog’liq. Zarblar ustida ishlash - bu musiqiy fikrni takomillashtirish, uni ifodalashning eng muvaffaqiyatli shaklini topishdir. Ansambl ijrosidagi zarblar alohida cholg’u partiyalarining zarblariga bog’liq. Faqat cholg’u partiyalarining umumiy ovozi bilan har qanday zarbning badiiy maqsadga muvofiqligi va ishonarliligini aniqlash mumkin. Ansambl musiqasidagi xilma-xil zarblarning kombinatsiyasi musiqa asarida maxsus ko’p qatlamli tovush tekstura (faktura)sini yaratadi.

Ma’lumki, ritm musiqaning markaziy elementlaridan biridir. Akademik ansambl ijrochisining musiqiy tayyorgarligida ritm tuyg’usini shakllantirish muhim vazifalardan biridir. Sur’at va ritm sohasida ijrochilarning individual xususiyatlari juda aniq ta’sir qiladi. Birgalikda ijro etilganda yakkaxon ijroda sezilmaydigan sur’at va ritmning ozgina o’zgarishi ansambl ijrosining sinxronligini keskin buzishiga olib keladi va buni tinglovchilar juda sezgir tarzda ilg’aydilar. Yagona sur’at hissi va yagona ritmik puls faqat organik musiqiy hamdardlik va ajralmas musiqiy aloqa bilan paydo bo’ladi.

Ritm ustida ishlashning asosiy vazifalari: ritmik tuzulma(tasvir)ning aniqligi va ravshanligiga erishish, eng qiyin metro-ritmik tuzulmani o’zlashtirish, ritmni moslashuvchan va ifodali qilish hisoblanadi. Ushbu ko’nikmalarning eng muhimi - bir xil davomiyliklarning bir xil ketma-ketligini takrorlashdir. Ansambl ijrochilari tomonidan qat’iy o’zlashtirilgan, o’lchangan pulsatsiya(tezlik kuchi)ni takrorlash mahorati temp hissini rivojlantirish uchun "moddiy" asos yaratadi.

Dinamika, ya’nu tovush balandligining kuchini o’zgartirish eng samarali ifoda vositalaridan biridir. Dinamikadan mohirona foydalanish musiqaning umumiy xarakterini, hissiy mazmunini ochishga yordam beradi va asar shaklining dizayn xususiyatlarini ko’rsatadi. Ansambl (ayniqsa orkestr) turli xil dinamik imkoniyatlarga ega asboblarni birlashtiradi, ular nafaqat ovoz kuchining umumiy diapazoniga, balki turli tessituralar (balandlik)dagi tovush intensivligiga ham ega.

Akademik ansambl ijrochilari asarning umumiy dinamik rejasini to’g’ri va aniq ifodalashlari kerak. Uning avj nuqtasini aniqlash, tovush kuchini asta-sekin oshirish yoki kamaytirish kerak. Tovush kuchidagi keskin qarama-qarshi o’zgarishlar nafaqat ayrim jumalarni aniq, badiiy bo’rttirib berishga, balki butun musiqiy asarning tarkibiga ham sezilarli ta’sir qiladi. Shuning uchun barcha tafsilotlarda yagona dinamikani yaratish texnik jihatdan birgalikda malakali chalish uchun zaruriy shartdir.

Shunday qilib, akademik ansamblda chalish har bir ishtirokchidan tovushning kuchi va tembri haqidagi odatiy g’oyalarni jiddiy ravishda qayta ko’rib chiqishni talab qiladi.

Cholg’ular ijrosining sinxronlashtirish o’zaro birgalikda chalishning asosiy texnik talablaridan biridir. Cholg’ular ansambli ijrosining sinxronligi deganda barcha ijrochilar uchun eng kichik davomiyliklar (tovushlar va pauzalar)ning maksimal aniqligi bilan mos kelishi tushuniladi. Sinxronlik sozandalarning eng muhim fazilatlar - sheriklar tomonidan temp va ritmik pulsni umumiy tushunish va his qilishning rivojlanishi natijasidir. Ijrochilar tovushni birgalikda hosil qilishi, birgalikda uzishi, so’ndirishi yoki keyingisiga o’tishlari, pauza qilishlari kerak.

Ansamblning umumiy ovozini tinglash qobiliyati yaxshi rivojlangan musiqachigina ko’plab texnik talablarni bajara oladi. Gap nafaqat ijrochilarning bir-birini “tinglashi” va badiiy yaxlitlikni yaratishda asarning har bir qismining vazifasini aniq anglashida emas, balki ijro jarayonida umumiy tovushni uzluksiz tinglashdadir.

O’zini va sheriklar ijrosini tinglash, - bu turli e’tibor kayfiyatining namoyon bo’lishidir. Ijrochilar eshitish diqqatini tezda o’zgartirish uchun zarur qobiliyatga ega bo’lishi kerak, lekin undan ham muhimi, umumiy ijroni tinglash va faqat zaruriy nazorat doirasida o’zini, sheriklar ijrosini tinglash qobiliyatidir. Ansamblning dinamikasi har doim yakkaxon ijroshi chalish dinamikasiga qaraganda kengroq va boyroqdir.

Musiqa asboblarning hamkorlikda shakllantirgan ovozi umumiy tovush palitrasiga qo‘shimcha kuch va rang-baranglik beradi.

Xulosa. Akademik cholg‘u ansambli shu sohada ta‘lim oluvchilar uchun qulay bo‘lgan yo‘llarni, o‘qitish shakli, usul va uslublarni namayon e‘tadi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o‘quv jarayonini tashkil etish ansamblda ta‘lim berish samaradorligini oshirishga da‘vat etadi. Bu, o‘z navbatida, bo‘lajak mutaxassislarining cholg‘u ijrochiligi bo‘yicha nafaqat mustaqil fikrlashga undaydi, balki ularning mustaqil bilim olishga bo‘lgan qarashlari, qiziqish va intilishlarini o‘stiradi.

Bo‘lajak mutaxassis ansamblda musiqa asarlarini ijro etish malakalarini qanchalik puxta, yaxshi o‘zlashtirib olsa uning kelajakdagi faoliyati shunchalik sarmazmun, ijobiy samaralar beradi. Cholg‘u asboblardan dars beruvchi o‘qituvchilar shularni inobatga olgan holda har bir sozandaning nazariy va amaliy ko‘nikmalar doirasini kengaytirib, bilimini mustahkamlab borishi maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019- yil 8-oktabrdagi PF-5847-sonli “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta‘lim tizimini 2030- yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmoni. www.lex.uz.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-fevraldagi PQ-112-son “Madaniyat va san‘at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Qarori
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017- yil 20- apreldagi PQ-2909-sonli “Oliy ta‘lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori. www.lex.uz.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017- yil 17- noyabrdagi PQ- 3391-sonli “O‘zbek milliy maqom san‘atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori.
5. Rahimov Sh., Saidov A. Cholg‘u ansambli. Toshkent. 2012.
6. Do‘stov S. Cholg‘u ijrochiligi va ansambli. – Buxoro: “Sadriddin Salim Buxoriy” Durdona nashriyoti, 2019.
7. Князева Н. А. Инструментоведение. Учебное пособие. — Кемерово: Издательство КемГИК, 2015. — 147 с.
8. Turapov Z. “Ansaml sinfi”. – Toshkent: Musiqa” nashriyoti, 2019.
9. Ruziyev D.Yu. Orkestr ijrochiligi. O‘quv qo‘llanma. Buxoro, “Durdona” nashriyoti, 2020.
10. Ruziyev D.Yu. Ansaml bilan ishlash uslubi. Darslik. Buxoro, “Durdona” nashriyoti, 2021.
11. Старикова, В. В Оркестровая и ансамблевая литература: учеб. Пособие. - Минск: БГУКИ, 2021. — 116 с.

**“PEDAGOGIK MAHORAT” JURNALI UCHUN MAQOLALARNI
RASMIYLASHTIRISH TALABLARI**

“PEDAGOGIK MAHORAT” ilmiy jurnali mualliflari diqqatiga!

1. “PEDAGOGIK MAHORAT” ilmiy jurnali ilmiy maqolalarni o‘zbek, rus va ingliz tillarida chop etadi.

2. E‘lon qilinadigan maqolalarga bo‘lgan asosiy talablar:

- ✓ ishning dolzarbligi va ilmiy yangiligi;
- ✓ maqolaning hajmi: adabiyotlar ro‘yxati, chizma va jadvallar inobatga olingan holatda 4-8 betgacha;
- ✓ maqola nomi, annotatsiya (80-90 ta so‘z) va tayanch so‘zlar (8-10 ta) ingliz, o‘zbek va rus tillarida keltiriladi.

3. Maqola boshida UDK (udc.online internet saytidan olishingiz mumkin), mavzu, muallifning F.I.O. (to‘liq yozilishi kerak), mualliflar bir nechta bo‘lsa, ularning har biri haqida to‘liq ma‘lumotlar berilishi shart, tashkilot, shahar, mamlakat, muallifning e-maili ko‘rsatiladi. Matnda kirish qismi, tadqiqot obyekti va qo‘llanilgan metodlar, olingan natijalar va ularning tahlili, xulosa, adabiyotlar ro‘yxati, albatta, keltiriladi. Maqolada keyingi 10-15 yilda e‘lon qilingan adabiyotlarga havola qilinishi tavsiya etiladi.

4. Matn uchun: Microsoft Word; Times New Roman, 11 shrift, maqola nomi bosh harflarda, interval 1,0; abzas 1,0 sm, yuqori va pastki tomon 2 sm, chap va o‘ng tomon 2 sm.

5. Agar maqolaga rasm, jadval, diagramma, sxema, chizma, turli grafik belgilar kiritilgan bo‘lsa, ular aniq va ravshan tasvirlanishi, qisqartmalarining to‘liq izohi yozilishi lozim. Formulalar matnga maxsus kompyuter dasturlarida kiritilishi kerak.

6. Iqtibos olingan yoki foydalanilgan adabiyot satr osti izohi tarzida emas, balki maqola oxirida asosiy matndagi ketma-ketligi asosida umumiy ro‘yxatda ko‘rsatiladi. Matn ichidagi ko‘chirmadan so‘ng iqtibos olingan asarning ro‘yxatdagi tartib raqami va sahifasi kvadrat qavs ichida beriladi. Bu o‘rinda kitob, to‘plam, monografiyalar uchun mualliflarning ism-familiyalari, manbaning to‘liq nomi, nashr ko‘rsatkichi (shahar, nashriyot va nashr yili) ko‘rsatiladi. Jurnal maqolalari va boshqa davriy nashrlar uchun mualliflarning ism-familiyalari, maqola nomi, jurnal nomi, yili va soni, sahifa nomeri ko‘rsatiladi.

7. Maqola matni kamida 70-80 % muallifning shaxsiy izlanishlari natijasiga asoslanishi lozim. Topshirilgan maqolalar “Antiplagiat” tizimi yordamida tekshiriladi.

8. Tahririyatga taqdim qilingan maqolalar tahririyat tomonidan taqrizga beriladi. Maqola taqrizdan qaytgach, agar zarur bo‘lsa, barcha savol va e‘tirozlar bo‘yicha muallifga qayta ishlash uchun taqdim etiladi. Maqola nusxalari qaytarilmaydi.

9. Tahririyat maqolani taqrizga yuboradi, taqriz ijobiy bo‘lsa maqola jurnalda chop etish uchun qabul qilinadi. Jurnalda anjuman tezislari va ma‘ruzalari chop etilmaydi. **E‘lon qilingan materiallarning haqqoniyligiga va ko‘chirilmaganligiga shaxsan muallif javobgardir.**

10. Tahririyat maqolaga ayrim kichik o‘zgartirishlarni kiritishi mumkin. Yuqoridagi talablarga javob bermaydigan maqolalar tahririyat tomonidan ko‘rib chiqilmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

11. Ijobiy taqriz berilgan maqola tahririyat tomonidan qabul qilingan sanaladi. Jurnal tahririyati maqola matnini qisqartirish va unga tahririy o‘zgartirishlar kiritishga haqlidir.

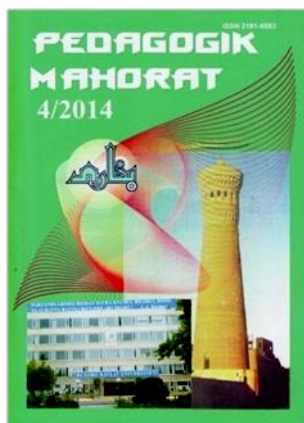
12. Yuqoridagi talablarga javob bermaydigan maqolalar tahririyat tomonidan qabul qilinmaydi va ko‘rib chiqilmaydi.

Manzil: O‘zbekiston Respublikasi, Buxoro viloyati, 200117, Buxoro shahri, M.Iqbol ko‘chasi, 11-uy, bosh bino, 2-qavat, 219-xona.

Web site: www.buxdu.uz

E-mail: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

Telegram raqami: +998 (94) 837-18-38.

Buxoro davlat universiteti muassisligidagi
“PEDAGOGIK MAHORAT”
ilmiy-nazariy va metodik jurnali
barcha ta’lim muassasalarini
hamkorlikka chorlaydi.

Pedagoglarning sevimli nashriga aylanib ulgurgan “Pedagogik mahorat” jurnali maktab, kollej, institut va universitet pedagogik jamoasiga muhim qo‘llanma sifatida xizmat qilishi shubhasiz.

Mualliflar uchun eslatib o‘tamiz, maqola qo‘lyozmalari universitet tahririy-nashriyot bo‘limida qabul qilinadi.

Manzilimiz: Buxoro shahri, M.Iqbol ko‘chasi 11-uy
Buxoro davlat universiteti, 1-bino 2-qavat, 219-xona

Tahririyat rekvizitlari:

Moliya vazirligi g‘aznachiligi

23402000300100001010

MB BB XKKM Toshkent sh. MFO 00014 INN 201504275

BuxDU 400110860064017094100350005

Pedagogik mahorat: rivojlanamiz va rivojlantiramiz!

PEDAGOGIK MAHORAT Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 2024-yil 8-son (107) 2001-yil iyul oyidan chiqa boshlagan. OBUNA INDEKSI: 3070	Buxoro davlat universiteti nashri Jurnal oliy o‘quv yurtlarining professor-o‘qituvchilari, ilmiy tadqiqotchilar, ilmiy xodimlar, magistrantlar, talabalar, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari hamda maktab o‘qituvchilari, shuningdek, keng ommaga mo‘ljallangan. Jurnalda nazariy, ilmiy-metodik, muammoli maqolalar, fan va texnikaga oid yangiliklar, turli xabarlar chop etiladi. Nashr uchun mas’ul: Nigora SAYFULLAYEVA Muharrir: Mexrigiyo SHIRINOVA Musahhih: Sarvinoz RAXIMOVA	Jurnal tahririyat kompyuterida sahifalandi. Chop etish sifati uchun bosmaxona javobgar. Bosishga ruxsat etildi 28.08.2024 Bosmaxonaga topshirish vaqti 29.08.2024 Qog‘oz bichimi: 60x84. 1/8 Tezkor bosma usulda bosildi. Shartli bosma tabog‘i – 20,6 Adadi – 100 nusxa Buyurtma № 21 Bahosi kelishilgan narxda. “BUKHARAHAMD PRINT” MCHJ bosmaxonasida chop etildi. Bosmaxona manzili: Buxoro shahri Q. Murtazoyev ko‘chasi 344-uy.
--	--	--